

1 ÚVOD DO ÚČTOVNÍCTVA

Cielom kapitoly je:

- ☞ *poskytnúť základné informácie o účtovníctve,*
- ☞ *vysvetliť funkcie účtovníctva a jeho postavenie v rozhodovacích procesoch,*
- ☞ *objasniť úlohu účtovníctva jeho používateľom,*
- ☞ *opísať účtovný informačný systém,*
- ☞ *prezentovať legislatívny rámec účtovníctva a účtovné zásady,*
- ☞ *predstaviť históriu vzniku účtovníctva.*

O účtovníctve sa dlhodobo diskutuje nielen v podnikateľskej sfére, ale aj na odborných a vedeckých platformách. Vzniklo ako nástroj komunikácie a evidencie, ako informačný zdroj využívaný pri rozhodovaní. Spája ekonomickú teóriu a aktuálne potreby praxe.

Účtovníctvo sa zaoberá kvantifikáciou ekonomických javov v peňažných jednotkách na základe zberu, evidencie, hodnotenia a sprostredkovania výsledkov o minulých javoch, ktoré umožnia skvalitniť rozhodovací proces v podnikoch. Je jednou z najstarších metód evidencie, ktorej predmetom je hospodárska činnosť.

Účtovníctvo je nezastupiteľnou ekonomickou disciplínou najmä z hľadiska potrieb finančného riadenia. Vedením účtovníctva získava právnická alebo fyzická osoba údaje, ktoré charakterizujú jej majetkovú, finančnú a dôchodkovú situáciu. Získanie uvedených údajov je dôležité pre samotnú osobu, ktorá vedie účtovníctvo, ale aj pre jej partnerov, napríklad pre dodávateľov, odberateľov, banky alebo daňové úrady.

Účtovníctvo predstavuje uzavretú, vnútorne usporiadanú sústavu informácií, ktorá určuje, kvantifikuje a hodnotí hospodársku činnosť podniku. Je jednou zo zložiek informačného systému podniku, ktorá je veľmi úzko spojená s existenciou podnikania a podnikov ako základných foriem organizácie fungovania spoločnosti. Je nevyhnutnou súčasťou podnikových činností, pretože je schopné komplexne zobraziť priebeh a výsledky hospodárskej činnosti, odhaľovať vzniknuté problémy a poskytovať podklady na rozhodovacie procesy v podniku.

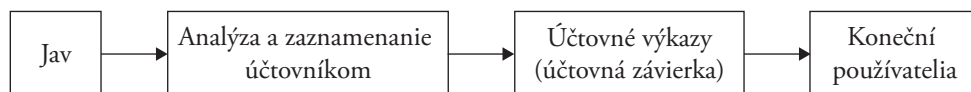
1.1 Funkcie účtovníctva

Účtovníctvo v rámci svojej previazanosti s činnosťami plánovania, riadenia a kontroly plní nasledujúce funkcie:

1. **dokumentačný** – spočíva v tom, že údaje z účtovníctva presne dokumentujú dia- nie v minulosti, prítomnosti, prípadne očakávanej budúcnosti podniku, a to nielen z hľadiska vnútropodnikových vzťahov, ale aj vo vzťahu podniku, t. j. účtovnej jed- notky k okoliu. Účtovníctvo predstavuje jedinú formu sústavných záznamov o pod- nikových javoch, ktoré sú vedené písomne, a všetky hospodárske operácie sú podlo- žené preukaznými dokladmi;
2. **informačný** – zabezpečuje poskytnutie potrebných informácií z účtovníctva pre jeho užívateľov, pričom poskytnuté údaje slúžia nielen ako pomoc pri rozhodovaní, ale aj pri vyhodnocovaní účinkov už prijatých rozhodnutí. Zároveň má včas signalizovať všetky odchýlky od stanovených cieľov, limitov a noriem;
3. **kontrolný** – je založená na fakte, že účtovníctvo má umožniť kontrolu podniku ako celku, dosiahnutie stanovených cieľov a kontrolu prostriedkov vkladanych do hos- podárskej činnosti;
4. **komunikačný** – ktorou sa stále hlbšie vkladuje do celkového mechanizmu trhovej ekonomiky a významným spôsobom podmieňuje jej chod. Zákom vyžadovaná povinnosť zverejňovania účtovných výkazov niektorých spoločností je známkou roz- voja a zdokonaľovania komunikačného procesu v rámci ochrany investujúcej verej- nosti.

V literatúre sa uvádza aj ďalšia funkcia – **základňa pre rozhodovanie**, ktorá má dô- ležitú pozíciu predovšetkým z manažérskeho pohľadu.

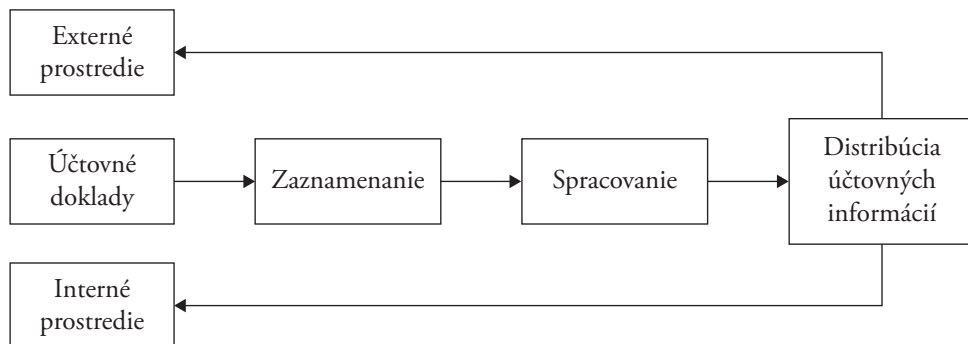
Základné vzťahy v rozhodovacom procese sú zobrazené na obr. 1.1.

Obrázok 1.1 Základné vzťahy v rozhodovacom procese

Zdroj: Saxunová, 2017.

Zabezpečenie plynulého alebo pravidelného toku informácií v podniku, ich zber, triedenie a využívanie na plnenie jednotlivých funkcií si vyžaduje dodržiavanie určitých pravidiel, zásad a spoločného „účtovníckeho slovníka základných pojmov“. Tieto zásady vychádzajú z tradície účtovníctva, aj keď väčšinou nie sú formulované alebo zakotvené v zákone. Tok informácií v podniku je zobrazený na obr. 1.2.

Poznámka: Myslíme zaznamenanie a spracovanie účtovných prípadov.

Obrázok 1.2 Tok účtovných informácií

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Z hľadiska rozhodovania vnímame účtovníctvo v kontexte nasledujúcich bodov:

- účtovníctvo ako súčasť informačného systému, teda vytvára databázy pre rôzne rozhodovacie úlohy,
- existujúca potreba evidovať, uchovávať, analyzovať a hodnotiť činnosť podnikateľských subjektov,
- nutnosť k plánovaniu, vyhodnocovaniu a predikcii činností podniku.

Medzi základné kvalitatívne **požiadavky na účtovnícke informácie** z hľadiska potrieb užívateľov patria:

- a) zrozumiteľnosť,
- b) relevantnosť,
- c) spoľahlivosť,
- d) porovnateľnosť.

Úlohou účtovníctva je verne zobrazíť, zaznamenať a vykazovať ekonomickú realitu podniku.

Je potrebné, aby si manažéri **osvojili základné účtovné princípy a pojmy, vedeli správne interpretovať informačnú hodnotu každého účtu, súvislosti medzi účtami, možnosti vytvárania analytickej evidencie, spôsob vytvárania účtovných výkazov a ich následnú analýzu.**

Predmetom účtovníctva je **zaznamenávanie a vykazovanie**, t. j.:

- a) **zaznamenanie účtovných prípadov**, t. j. o nasledujúcich javoch účtovnej jednotky:
 - stave a pohybe majetku,
 - stave a pohybe záväzkov,
 - rozdiel majetku a záväzkov,
 - výnosoch a nákladoch,
 - príjmoch a výdavkoch,
 - výsledku hospodárenia,

Stanovením výšky daňovej povinnosti z príjmov účtovnej jednotky za účtovné obdobie dochádza k rozdeleniu výsledku hospodárenia dosiahnutého v rámci jeho podnikateľských aktivít na dve časti:

- daňová povinnosť,
- výsledok hospodárenia na ďalšie použitie.

1.4 Používatelia účtovných informácií

Základným cieľom účtovného systému je poskytovať informácie, ktoré uspokojujú potreby tých, ktorí s nimi pracujú a ktorí ich potrebujú na výkon špecifickej funkcie, ktorú v trhovej ekonomike plnia. Vymedzenie rôznych používateľov účtovníckych informácií a analýza ich informačných potrieb je východiskom pri tvorbe a usporiadaní účtovného systému. Hlavným kritériom pri hodnotení užitočnosti účtovného systému je práve miera uspokojenia používateľov.

Medzi hlavné kategórie používateľov účtovných informácií zaraďujeme:

1. vlastníkov podniku,
2. krátkodobých veriteľov podniku,
3. dlhodobých veriteľov podniku,
4. vedenie podniku zodpovedné za predkladané účtovné výkazy,
5. zákazníkov, resp. odberateľov podnikových výkonov,
6. zamestnancov podniku a ich reprezentantov,
7. vládu a jej orgány,
8. širšiu verejnosť,
9. konkurenčné podniky.

Účtovníctvo je súčasťou informačného systému podnikov, ktorý zaznamenáva a spracúva finančné informácie o účtovnej jednotke pre rôznorodú skupinu ľudí, ktorí sú používateľmi tejto informácie. Môžeme ho vnímať aj ako činnosť, prípadne aj vecnú oblasť zameranú na **číselné** zobrazenie podnikovej štruktúry a procesov a na prípravu údajov účelovo usporiadaných z hľadiska potrieb rôznych používateľov účtovných informácií.

Používatel'ov účtovných informácií delíme na:

- **externých,**
- **interných.**

Informácie zo zostavenej účtovnej závierky obsahujú finančnú informáciu, a to:

- kvantitatívnu (účtovné výkazy) a zároveň
- kvalitatívnu (vysvetľujúce poznámky k účtovným výkazom a iné súčasti výročnej správy, ako napr. environmentálny „green“ report, list prezidenta spoločnosti akcionárom, audítorský výrok z audítorskej správy atď.).

Takto získané spracované informácie pomáhajú externým používateľom rozhodnúť sa správne alokovať a rozvrhnúť kapitál do podnikov, ktoré sú stabilné, tvoriace zisk

a udržateľné pracovné miesta a, samozrejme, poskytnú návratnosť týmto investorom; rovnako sú nápomocné interným používateľom, napríklad manažmentu podniku alebo jeho akcionárom pri rozhodovaní ako čo najefektívnejšie použiť vytvorené kapitálové zdroje podniku, aby sa dosiahli stanovené ciele.

Interní používatelia majú prístup nielen k účtovnej závierke, ale aj k podrobnejším detailnejším informáciám. Patria sem napríklad manažéri, vlastníci, zamestnanci a pod.

1.5 Z histórie účtovníctva

V dávnej minulosti, v období prvých zmienok o tejto disciplíne, sa účtovníctvo chápalo ako záznam určitých javov a jeho hlavnou funkciou bolo tieto javy zachovávať, teda plnilo najmä dokumentačnú funkciu. Postupným vývojom sa údaje účtovníctva začali celkom prirodzene využívať ako nástroje riadenia. Presný dátum vzniku účtovníctva nie je možné presne určiť, ale prvé údaje, zmienky a dokumenty o jeho používaní pochádzajú z Talianska.

Vývoj v Taliansku

Základy účtovníctva v Taliansku majú bohatú tradíciu, pretože už v období starovekého Ríma sa používali na dokumentáciu v účtovníctve záznamy, knihy účtov a záznamové hárky na zachytenie uskutočnených operácií, aby bolo možné skontrolovať hospodársku činnosť, či podnik vykázal zisk, alebo stratu.

Od začiatku 13. storočia sa šírila obchodná a účtovnícka kultúra v školách Abaco, kde sa vyučovalo účtovníctvo, finančné kalkulácie a aplikovalo sa ich využitie do obchodnej a bankovej činnosti. Začiatky obchodnej – podnikateľskej doktríny i účtovníctva položil **Leonardo Fibonacci** z Pisy (dielom *Liber Abaci*). Nasledujúcich dvesto rokov sa nieslo v duchu neobyčajného rozvoja ekonomiky, obchodu a bankovej činnosti, rozvoja vedomostí, riadiacich a účtovných techník. Z tohto obdobia sa zachovalo iba niekoľko pozostatkov vzácnych rukopisov, ktoré sú dôkazom vysokej úrovne vedomostí školy Abaco, ktoré sa týkali najmä techník obchodovania, jednaní na trhoch a veľtrhoch. Spolu s rukopismi sa zachovali aj dvojité zápisy v účtovníckych knihách podnikateľov a obchodníkov v 14. a 15. storočí. Hlavnými predstaviteľmi tohto obdobia boli **Francesco di Marco Datini** a **Andrea Barbarigo**.

V druhej polovici 15. storočia sa obchodná a účtovnícka kultúra začala šíriť ako doktrína. Účtovnícku doktrínu ako prvý vyhlásil a presadil mních **Luca Pacioli**, známy aj ako Paciolo. Jeho najznámejšia publikácia *Summa de Arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita*, publikovaná v roku 1494 v Benátkach, obsahovala časť, kde Luca Pacioli opisuje spôsob uchovávaní účtov v záznamových knihách, v registri účtov a v peňažnom denníku, vyplňanie inventárnej knihy. V tomto diele Pacioli definoval základné účtovnícke pojmy ako aktíva, pasíva, súvaha, debet alebo kredit. Pacioli nebol skutočným objaviteľom metódy podvojného zápisu, pretože táto metóda bola používaná účtovníkmi pri zápisoch do obchodných kníh najmenej storočie pred ním. Jeho prvenstvo

však spočíva v tom, že bol prvý, kto zostavil metodický postup v účtovníctve a publikoval ho v dvoch vzácnych edíciách pre študentov na viacerých miestach. Pacioli preukázal svoje hlboké vedomosti trhových techník a praktík a vlastné originálne prípadové štúdie v nikdy nepublikovanej učebnici, ktorú napísal oveľa skôr ako svoje najznámejšie dielo.

Jeho práca predstavuje východiskový bod v histórii účtovníctva a je významná pre každého výskumníka na svete, ktorého objektom výskumu je práve účtovníctvo. Luca Pacioli bol schopný vytvoriť model účtovníctva, ktorý dokonale vyhovoval potrebám jeho doby. Toto dielo poskytuje prvé podnety, ktoré odvádzajú účtovníctvo od výrazne dokumentačnej funkcie a umožňujú ho vnímať ako prostriedok vedomostí a manažérskeho vedenia podniku. Túto myšlienku, ako aj celé jeho učenie sledovali a objavovali výskumníci v 16. a 17. storočí a zároveň je hlbokým podnetom aj pre súčasný výskum v oblasti účtovníctva.

Medzi predstaviteľov 16. storočia v oblasti účtovníctva patria aj **Domenica Manzoni** z Trevisa, ktorý pracoval a publikoval v Benátkach, a benediktínsky mních **Angelo Pietra**, ktorý opísal, ako sa vedú účty a knihy v kláštore. Jeho práca sa zaoberala využitím účtovníctva v neziskových organizáciách.

Taliansko v 17. storočí neprineslo výrazné progresívne prvky. Naďalej sa propagovali známe teórie, metódy a techniky a sledoval sa stále publikovanejší a prehlbujúci sa vzťah medzi obchodom, podnikaním a účtovníctvom. Zástupcami tohto obdobia môžeme nazvať **Benedetta Cotrugliho** alebo **Gia Domenica Periho**.

Počas 18. storočia sa objavujú rôzne štúdie a postupy encyklopedického charakteru, ktoré sú dôkazom skúseností z ekonómie, obchodných techník a aplikácií účtovníctva predstaviteľov daného obdobia.

Až do 19. storočia v Taliansku nemožno hovoriť o významných objavoch v účtovníctve, napriek tomu mala táto doba svojich veľkých predstaviteľov. Jedným z nich bol **Francesco Villa** z Milána. Koncom 19. storočia publikoval prácu, ktorá opisovala základné prvky administratívy a účtovníctva. Toto dielo je dodnes považované za základ štúdia organizácie. Francesco Villa prvýkrát objavil a prezentoval vedecký základ v rámci administratívnych princípov v organizácii a riadení obchodu a podniku. V jeho vnímaní účtovníctvo nepredstavuje len jednoduchú matematiku a účtovanie, ale reprezentuje základy manažérskej a administratívnej činnosti, obchodu a podnikania.

Ďalšími významnými vedcami tohto obdobia boli **Giovanni Cerboni** s jeho podporou tzv. „teórie personálnych účtov“ a zdôrazňovaním funkcie účtovníctva v manažmente organizácie, a **Fabio Besta**. Fabio Besta ukončil a publikoval svoje celoživotné dielo o všeobecnom finančnom účtovníctve začiatkom 20. storočia. Dielo predstavovalo unikátny súhrn vedomostí, učenia a životných skúseností z oblasti účtovníctva. Bestovo dielo vytvorilo súčasť základov moderného vedeckého účtovníctva. Vo svojej práci vytvoril dôležité zásady riadenia podniku, manažmentu a kontroly. Špecifikoval účtovníctvo ako jedinečnú vedu, ktorá je schopná zabezpečiť ekonomickú, resp. administratívnu kontrolu. Účtovníctvo definoval ako vedu, ktorá študuje právo ekonomickej kontroly v ľubovoľnom druhu organizácie a zostavuje vhodné pravidlá, ktorými sa riadi. Kontrola tohto druhu dokáže byť účinná, presvedčivá a dokonalá. Bestov prínos do histórie účtovníctva

2 MAJETOK PODNIKU A ZDROJE JEHO KRYTIA

Cielom kapitoly je:

- ☞ *definovať základné pojmy: majetok, zdroje, kapitál, vlastné a cudzie zdroje, pracovný kapitál,*
- ☞ *opísať vzťah medzi majetkom a kapitálom,*
- ☞ *vysvetliť kolobeh majetku v podniku,*
- ☞ *charakterizovať položky majetku a zdrojov jeho krytia,*
- ☞ *oboznámiť sa s problematikou odpisov,*
- ☞ *identifikovať aktíva a pasíva podniku.*

Majetok je nevyhnutnou súčasťou podniku. Každý podnik nezávisle od jeho veľkosti, predmetu činnosti alebo zamerania potrebuje na dosiahnutie svojich cieľov určitý majetok. Množstvo a štruktúra majetku determinuje možnosti podnikateľských subjektov. Podniky v súlade s podnikovými cieľmi plánujú výšku majetku, ktorý je potrebný na ich činnosť. Zmenou, resp. rozširovaním cieľov dochádza aj k zmene majetkovej situácie podniku.

Zdroje krytia majetku objasňujú, odkiaľ podnik nadobudol prostriedky, ktoré investoval do svojho majetku.

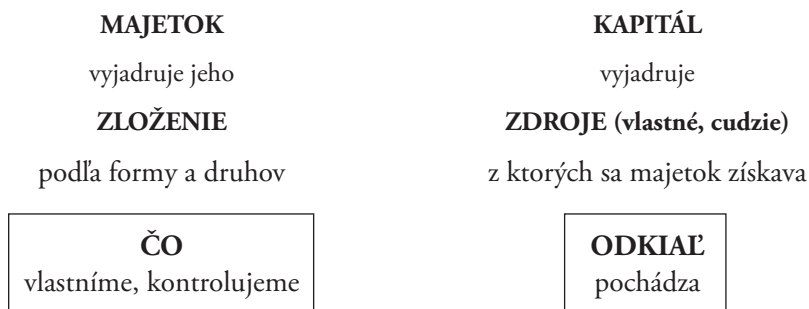
V podstate sa pozeráme na majetok podniku z dvoch aspektov: čo je majetkom podniku, z akých položiek je vytvorený a druhý aspekt hovorí o tom, aké zdroje sme využili pri jeho obstaraní, teda odkiaľ sme získali prostriedky na zaobstaranie majetku.

Nutne teda musí platiť rovnováha:

MAJETOK PODNIKU = ZDROJE KRYTIA MAJETKU PODNIKU

Majetková situácia a situácia zdrojov krytia majetku je zachytená v súvahe (základný účtovný výkaz). Podnikateľské subjekty prostredníctvom tohto výkazu prezentujú štruktúru majetku a hodnotu jednotlivých jeho položiek, ako aj štruktúru vlastných a cudzích zdrojov a hodnotu ich jednotlivých položiek.

Vzťah medzi majetkom a kapitálom (zdrojmi jeho krytia) je zrejмый aj z nasledujúcej schémy (obr. 2.1).

Obrázok 2.1 **Vzťah medzi majetkom a kapitálom**

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Medzi majetkom podniku a kapitálom (zdrojmi jeho krytia) platí základný vzťah rovnosti, to značí, že súčet jednotlivých zložiek majetku musí byť úplne zhodný so súčtom využívaných zdrojov.

Majetková štruktúra predstavuje členenie majetku na jednotlivé zložky. Vo všeobecnosti zachytáva všetok majetok podniku, ktorý má k dispozícii na zabezpečenie a udržanie svojich príjmov, na dosiahnutie podnikových cieľov a zabezpečenie úspešnosti svojho konania.

Samotný proces obstarávania a **využívania majetku** má priamy dosah na celkový výsledok podnikovej činnosti, teda ovplyvňuje vykázaný výsledok hospodárenia (zisk, strata). Činnosť podnikateľských subjektov bez existencie a využívania príslušného majetku zodpovedajúceho charakteru, typu a orientácii podniku nie je možná.

V rámci finančného riadenia je zameranie na využívanie dlhodobého, resp. krátkodobého majetku nie vždy prioritou. O to významnejším prínosom je riešenie danej problematiky a poukázanie na možnosti nevyužitých kapacít, voľných zdrojov, umelo vytváraných a nevyužívaných rezerv.

2.1 Charakteristika a rozdelenie majetku

Definovaním majetku sa zaoberá aj zákon o účtovníctve. Podľa § 2 ods. 4 písm. a) zákona o účtovníctve predstavuje majetok časť aktív účtovnej jednotky, ktoré sú výsledkom minulých udalostí, dajú sa oceniť podľa § 24 až 28 zákona o účtovníctve a vykazujú sa v účtovnej závierke v súvahe alebo vo výkaze o majetku a záväzkoch, pričom pojmom aktíva rozumieme majetok, ktorý sa vyказuje v účtovnej závierke v súvahe a tiež tzv. iné aktíva, o ktorých sa neúčtuje na účtoch hlavnej knihy. Tieto sa nevykazujú v súvahe, ale len v poznámkach k účtovnej závierke (zákon o účtovníctve).

Majetok je možné členiť podľa podstaty a použiteľnosti alebo podľa časového hľadiska. Majetok podniku z časového hľadiska členíme na:

- a) **dlhodobý majetok**, ktorý ďalej členíme na:
 - **dlhodobý hmotný majetok**,

- dlhodobý nehmotný majetok,
 - dlhodobý finančný majetok,
- b) **krátkodobý majetok**, ktorý ďalej členíme na:
- zásoby,
 - **krátkodobý finančný majetok**,
 - pohľadávky (Takács, 2010, s. 17).

Z hľadiska ovplyvňovania výsledku hospodárenia je kľúčové, akým spôsobom **prechádza do nákladov** dlhodobý majetok a akým krátkodobý majetok.

Dlhodobý majetok **prechádza do nákladov postupne, cez odpisy**, ktoré by mali odrážať mieru opotrebenia dlhodobého majetku. Účtovník by mal odhadnúť dobu používania majetku podľa jeho technických parametrov, podľa najlepších znalostí o funkčnosti majetku a objektívne zvážiť, ako dlho sa majetok bude používať. Vtedy môžeme povedať, že odpisy predstavujú mieru opotrebovania dlhodobého majetku.

Na Slovensku sa účtovné odpisy vo väčšine prípadov rovnajú daňovým odpisom, pri malých a stredne veľkých podnikoch je dovolené nerobiť rozdiely medzi účtovnými a daňovými odpismi a zvoliť si aj pre účtovné odpisy odpisovanie podľa zaradenia majetku do odpisových skupín určených zákonom o dani z príjmov.

Krátkodobý majetok **prechádza do nákladov jednorazovo** v plnej výške.

Pohľad na majetok z hľadiska podstaty a použiteľnosti, ako aj z časového hľadiska je zachytený v tab. 2.1.

Členenie majetku

Tabuľka 2.1

M A J E T O K	z hľadiska podstaty a použiteľnosti	hmotný	<i>stály</i>
			<i>obežný</i>
		nehmotný	<i>stály</i>
			<i>obežný</i>
	z časového hľadiska	dlhodobý	<i>dlhodobý hmotný majetok</i>
			<i>dlhodobý nehmotný majetok</i>
			<i>dlhodobý finančný majetok</i>
		krátkodobý	<i>zásoby</i>
			<i>krátkodobý finančný majetok</i>
			<i>pohľadávky</i>

Zdroj: Kajanová – Ölvecká – Saxunová, 2014.

Pre **krátkodobý majetok** platí, že ide o majetok, ktorého doba používania je maximálne jeden rok (alebo jedno účtovné obdobie), **dlhodobý majetok** sa využíva mini-